

Kalendarium drogi ku niepodległości

Po upadku Rzeczypospolitej niemal każde kolejne pokolenie Polaków – do czasu powstania styczniowego – biło się o odzyskanie niepodległości. Etos zbrojnej walki o wolność przechodził bowiem z jednej generacji na drugą i przetrwał nawet po klęsce styczniowej irredenty, mimo że brutalne represje rosyjskie na pół wieku powstrzymały narodo-
dowe zrywy militarne przeciw zaborcom. Insurekcja Kościuszkowska, wojny napoleońskie, powstanie listopadowe i krakowskie, Wiosna Ludów, powstanie styczniowe – każde z tych wydarzeń miało własnych bohaterów, stanowiących wzór dla swoich następców, którzy kontynuowali idee niepodległościowe. Ich urzeczywistnienie przyniósł jednak dopiero XX wiek, a okazję ku temu stworzyła Wielka Wojna, w jakiej naprzeciw siebie stanęły m.in. trzy cesarstwa okupujące przedrozbiorowe ziemie Rzeczypospolitej. Ziściły się wówczas prośby modlitewne rozbrzmiewające w wielu domach, głównie wśród najbardziej świadomych warstw społecznych – ziemiaństwa i arystokratycznych elit, sformułowane jeszcze przez Adama Mickiewicza w „Księgach narodu polskiego i męczeństwa polskiego”: *O wojnę powszechną za Wolność Ludów, prosimy cię Panie. O Broń i orły narodowe, prosimy cię Panie. [...] O niepodległość całość i wolność Ojczyzny naszej, prosimy cię Panie.* Na spodziewany konflikt Polacy nie czekali biernie, działając aktywnie nie tylko na niwie politycznej, ale również wojskowej.

Czerwiec 1908

Z inicjatywy Józefa Piłsudskiego we Lwowie powstaje tajny Związek Walki Czynnej, na czele którego staje Kazimierz Sosnkowski. W zamysłu twórców otwiera to nowy rozdział batalii o niepodległość Polski.

Kwiecień 1910

We Lwowie założony zostaje Związek Strzelecki, paramilitarna organizacja mającą na celu przysposobienie wojskowe. Oficjalnie to podmiot o charakterze społeczno-wychowawczym. W tym samym roku

w Krakowie powstaje bliźniacze Towarzystwo „Strzelec”, a w następnym Polskie Drużyny Strzeleckie (we Lwowie). Członkowie wszystkich trzech formacji współtworzyli po wybuchu wojny Legiony Polskie, stanowiące część armii austro-węgierskiej.

Oddział Związku Strzeleckiego w Zakopanem. 1913

10 listopada 1912

W Wiedniu powstaje Tymczasowa Komisja Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych, będąca wspólnym frontem polskich partii politycznych funkcjonujących w cieszącej się autonomią Galicji na terytorium Austro-Węgier. Celem Komisji, w której prym wiodli m.in. Piłsudski, Ignacy Daszyński, Władysław Sikorski i Walery Sławek, było skoordynowanie działań niepodległościowych w oparciu o Cesarstwo Austro-Węgierskie.

21 lutego 1914

W Paryżu, w trakcie odczytu publicznego, Piłsudski odkrywa karty dotyczące planów udziału Polaków w spodziewanym powszechnie konflikcie zbrojnym: *Pierwsza faza wojny – jesteśmy z Niemcami*

przeciw Rosji; końcowa faza wojny – jesteśmy z Anglią i Francją przeciwko Niemcom.

28 lipca 1914

Wybucho Wielka Wojna. Zabójstwo austriackiego następcy tronu (28 czerwca w Sarajewie) – arcyksięcia Franciszka Ferdynanda Habsburga, bratanka cesarza Franciszka Józefa I, rujnuje system sojuszy scalających system polityczny w Europie. Porządek utrwalany od czasów kongresu wiedeńskiego z 1815 roku przestaje istnieć. Kolejne kraje przystępują do walk, tworząc dwa antagonistyczne bloki: państwa centralne (Niemcy i Austro-Węgry, wspierane przez Imperium Osmańskie oraz Bułgarię) oraz Ententę (Wielka Brytania, Francja, Rosja, Serbia, a także m.in. Japonia, później zaś Włochy – od 1915, i Stany Zjednoczone Ameryki – od 1917).

3 sierpnia 1914

Powstaje Pierwsza Kompania Kadrowa, złożona z oddziałów strzeleckich. W przemówieniu do żołnierzy „Kadrówki” Józef Piłsudski uczula: *Odtąd nie ma ani Strzelców, ani Drużyniaków. Wszyscy, co tu jesteście zebrani, jesteście żołnierzami polskimi. Znoszę wszelkie odznaki specjalnych grup. Jedyнным waszym znakiem jest odtąd orzeł biały.*

6 sierpnia 1914

Pierwsza Kompania Kadrowa wyrusza z podkrakowskich Oleandrów do Królestwa Polskiego, przekraczając granicę Austro-Węgier z Imperium Rosyjskim (kilka dni wcześniej czyni to siedmioosobowa grupa zwiadowcza pod dowództwem Władysława Beliny-Prażmowskiego). Celem jest wywołanie powstania zbrojnego w zaborze rosyjskim, ale zadanie kończy się fiaskiem.

10 sierpnia 1914

W Krakowie ukazuje się publikacja Piłsudskiego obwieszczająca utworzenie fikcyjnego polskiego Rządu Narodowego (na wzór realnego Rządu Narodowego w powstaniu styczniowym), co ma wywoływać pewną presję na władze zaborcze i zasiać w nich niepewność odnośnie stopnia organizacji, mobilizacji i determinacji Polaków w kwestii odzyskania niepodległości.

12 sierpnia 1914

Pierwsza Kompania Kadrowa w Kielcach. 1914

Oddziały „Kadrówki” wkraczają do Kielc w Kongresówce. Dochodzi do starć z Rosjanami, ale społeczność kielecka od lat pogodzona z realiami zaborów reaguje apatią, obojętnością lub nawet wrogością.

16 sierpnia 1914

W Krakowie powstaje Naczelny Komitet Narodowy – wojskowa, polityczna i skarbowa władza Polaków na obszarze Galicji. Wobec nieudanej próby wywołania antyrosyjskiego powstania Piłsudski podporządkowuje się NKN-owi, który rozpoczyna tworzenie Legionów Polskich. Jest to porażka Józefa Piłsudskiego, który w sierpniu-wrzeźniu inicjuje jednak budowę tajnej Polskiej Organizacji Wojskowej.

25 listopada 1914

W Warszawie utworzony zostaje Komitet Narodowy Polski, grupujący środowiska narodowe i ludowe opowiadające się za poparciem Rosji, jako siły zdolnej wpłynąć pozytywnie na odzyskanie przez Polskę niepodległości. Na czele KNP staje Roman Dmowski i Zygmunt Wielopolski, pokładający nadzieję m.in. w słowach księcia Mikołaja

Mikołajewicza, naczelnego wodza armii rosyjskiej, który w połowie sierpnia wydał odezwę: *Niechaj zatra się granice rozrywające na części naród polski! Niech naród polski połączy się w jedno ciało pod berłem cesarza rosyjskiego! Pod berłem tym odrodzi się Polska swobodna w swej wierze, języku i samorządzie!*

19 grudnia 1914

Brygadier Józef Piłsudski

Formalnie powstaje I Brygada Legionów Polskich (II oraz III Brygada utworzone zostają w maju 1915). Ponad miesiąc wcześniej Piłsudski, dowódca I Brygady, mianowany zostaje brygadierem, otrzymując tym samym swój pierwszy oficjalny stopień wojskowy.

Wrzesień 1915

Państwa centralne zajmują obszary Królestwa Polskiego, wypierając Rosjan. Dyplomatyczną ofensywę w staraniach o „sprawę polską” nawiązała Roman Dmowski, który aktywnie działa wśród państw Ententy na Zachodzie.

4-6 lipca 1916

Trwa największa bitwa Legionów Polskich. W bitwie przeciw Rosjanom, toczącej się pod Kostiuchnowką na Wołyniu, polskie straty wynoszą ok. 2 tys. poległych lub rannych. Heroiczna postawa legionistów, którzy ostatecznie wraz z armią austro-węgierską zostali zmuszeni do wycofania się, nie pozostała bez wpływu na postrzeganie znaczenia polskich sił zbrojnych przez państwa centralne.

5 listopada 1916

Państwa centralne wydają tzw. Akt 5 Listopada. Cesarze Niemiec i Austro-Węgier deklarują, że z ziem Królestwa Polskiego, pozostających wcześniej we władaniu Rosjan, nastąpi powstanie *państwa samodzielnego z dziedziczną monarchią i konstytucyjnym ustrojem*. Uruchoмиło to swoistą licytację sprawy polskiej na arenie międzynarodowej.

Wkroczenie Legionów Polskich do Warszawy.1916

25 grudnia 1916

Car Mikołaj II, w riposie na zapowiedzi państw centralnych, ogłasza zamiar *stworzenia Polski wolnej, złożonej ze wszystkich trzech części, dotąd rozdzielonych*. Podobnie, jak w przypadku cesarzy Niemiec

i Austro-Węgier, zamiary te miały czysto polityczny charakter i zawierały jedynie mgliste obietnice.

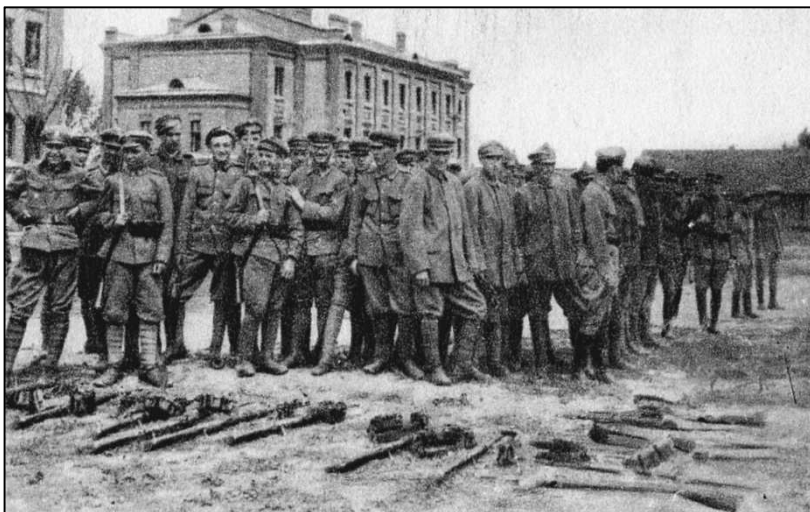
Styczeń 1917

Pod auspicjami państw centralnych powstaje Tymczasowa Rada Stanu – organ szykujący deklaratywnie polską administrację do przejęcia władzy w przyszłym państwie. Jako szef Komisji Wojskowej działał w niej Józef Piłsudski (urlopowany z Legionów latem 1916, po złożeniu dymisji).

Marzec 1917

Roman Dmowski składa do Ententy memoriał, w którym postuluje wydzielenie państwa polskiego spośród obszarów *Królestwa Polskiego i Wielkopolski, Galicji, Śląska Cieszyńskiego, Wileńszczyzny, Kowieńszczyzny, Wołynia, guberni mińskiej, Śląska Opolskiego, Pomorza Gdańskiego i części Mazur*. Jednocześnie, po rewolucji lutowej w Rosji, Piotrogrodzka Rada Delegatów Żołnierskich i Robotniczych (jeden z ówczesnych ośrodków tamtejszej władzy), a później Rosyjski Rząd Tymczasowy ogłaszają zasadność powstania państwa polskiego.

Lipiec 1917

Odmowa przysięgi przez 5. Pułk Piechoty Legionów. 1917

Kryzys przysięgowy. Żołnierze Legionów Polskich odmawiają przysięgi na wierność broni armii niemieckiej i austro-węgierskiej. Zgodnie z założeniami z ogłoszonymi w lutym 1914, nowo tworzone siły mają pozostawać bez wsparcia polskiego. Piłsudski, który powziął decyzję o dymisji z Tymczasowej Rady Stanu, nakłania do niewstępowania do wojsk zaborczych i wraz z Kazimierzem Sosnkowskim zostaje aresztowany. W sierpniu osadzony jest w twierdzy w Magdeburgu, gdzie przez ponad rok trwa jego internowanie. Żołnierze Legionów trafili w znacznej części do obozów w Beniaminowie i Szczypiornie.

15 sierpnia 1917

W Lozannie tworzy się Komitet Narodowy Polski, funkcjonujący później w Paryżu. Na jego czele staje Roman Dmowski i Ignacy Jan Paderewski, starający się o poparcie Ententy w dążeniach Polaków do odzyskania niepodległości. Dwa miesiące wcześniej, z inicjatywy Dmowskiego, (oraz ogólnie ww. KNP funkcjonującego wcześniej w Warszawie i Piotrogradzie) we Francji formuje się Armia Polska pod dowództwem gen. Józefa Hallera. Komitet uznawany był za oficjalne polskie przedstawicielstwo na Zachodzie.

Wrzesień-październik 1917

Powstaje i obejmuje swoje kompetencje Rada Regencyjna, zależna od państw centralnych władza na ziemiach Królestwa Polskiego. Tzw. sprawa polska wydaje się być coraz poważniejszą kwestią w polityce międzynarodowej mocarstw.

15 grudnia 1917

Bolszewicy, obejmujący w wyniku rewolucji październikowej władzę w Rosji, wydają Deklarację Praw Narodów Rosji, zakładającą możliwość samostanowienia narodów, ich samookreślenia się oraz ustanawiania własnego państwa nakłania do niewstępowania do wojsk zaborczych nakłania do niewstępowania do wojsk zaborczych nakłania do niewstępowania do wojsk zaborczych – dotyczy to również Polski i Polaków.

Styczeń 1918

Prezydent USA, Woodrow Wilson, w orędziu do Kongresu USA, ogłasza program pokojowy zawierający 14 punktów, mających w zamierzeniu zapewnić ład po toczącej się wojnie światowej. 13. punkt dotyczy powstania niepodległej Polski.

3 marca 1918

Niemcy i Austro-Węgry podpisują z Rosjanami traktat w Brześciu nad Bugiem. W jego zapisach przyszłość ziem polskich pozostaje wewnętrzną kwestią Niemiec. Ostatni Polacy z sił zbrojnych państw centralnych wymawiają im dalszą służbę.

7 października 1918

Rada Regencyjna, wobec słabnącej pozycji Niemiec w konfrontacji z Ententą, wydaje deklarację niepodległości państwa polskiego. Wojna i dwie rewolucje osłabiają Rosję, zaś Niemcy i Austro-Węgry przegrywają batalię w światowym starciu. Manifest niepodległościowy Rady staje się pierwszą rzeczywistą proklamacją odrodzenia Rzeczypospolitej.

19 października 1918

Utworzona zostaje Rada Narodowa Śląska Cieszyńskiego – polski organ władzy lokalnej, pragnący dopilnowania przynależności państwowej Księstwa Cieszyńskiego do Rzeczypospolitej.

28 października 1918

W Krakowie powstaje Polska Komisja Likwidacyjna, której przewodniczy Wincenty Witos. Jej zadaniem jest przejmowanie w Galicji kontroli nad administracją – Polacy sukcesywnie zastępują urzędników austro-węgierskich.

1 listopada 1918

We Lwowie wybucha wojna polsko-ukraińska. Proklamowana tego samego dnia Zachodnioukraińska Republika Ludowa staje do walki z Polakami o przynależność państwową Galicji Wschodniej. Konflikt zbrojny podsycają Austriacy. Starcia obejmują także Wołyń. Ostatecznie wojna kończy się w 1919 roku zwycięstwem Rzeczypospolitej

(Lwów zostaje oswoobodzony jeszcze w 1918). Po wojnie ZRL (wydzielona z rozpadającej się Monarchii Austro-Węgierskiej) przestaje istnieć, podobnie jak utworzona wcześniej Ukraińska Republika Ludowa zaanektowana w 1920 roku przez Rosję.

7 listopada 1918

W Lublinie rozpoczyna krótkotrwałą działalność Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej z Ignacym Daszyńskim na czele. Lewica i ludowcy podporządkowują się jednak z czasem Józefowi Piłsudskiemu (podobnie jak Rada Regencyjna i Polska Komisja Likwidacyjna), który tego dnia zostaje zwolniony z Magdeburga w związku z wybuchem rewolucji w Berlinie.

10 listopada 1918

Piłsudski powraca z internowania do Warszawy. Na ziemiach polskich trwa już rozbrajanie jednostek niemieckich.

11 listopada 1918

Rada Regencyjna przekazuje Piłsudskiemu zwierzchnictwo wojskowe i nakłania do utworzenia rządu. Tymczasem w wagonie kolejowym we francuskim Compiègne następuje zawieszenie broni na froncie zachodnim zawarte między Cesarstwem Niemieckim a Ententą. Kończy to zbrojne zmagania w I wojnie światowej.

16 listopada 1918

Z tą datą, kilka dni później, drogą radiową wysłana zostaje do rządów zagranicznych oficjalna depesza notyfikująca powstanie państwa polskiego. Sygnuje ją Józef Piłsudski.

18 listopada 1918

Piłsudski powierza utworzenie pierwszego polskiego rządu Jędrzejowi Moraczewskiemu (wcześniej nieudaną próbę sformowania gabinetu podjął, na prośbę Naczelnego Wodza, Ignacy Daszyński). Władzę obejmują przedstawiciele socjalistów.

22 listopada 1918

Józef Piłsudski zostaje Tymczasowym Naczelnikiem Państwa – nazwa urzędu nawiązywała do funkcji Tadeusza Kościuszki, którą ten

objął w 1794 roku. Tydzień później Piłsudski, w rocznicę Nocy Listopadowej 1830 roku, wprowadził się do Belwederu.

28 listopada 1918

Rozpisane zostają demokratyczne wybory do Sejmu Ustawodawczego RP, które odbywają się 26 stycznia 1919. Prawo wyborcze po raz pierwszy obejmuje także kobiety.

22 grudnia 1918

Piłsudski pisze list do Romana Dmowskiego z apelem o współpracę na rzecz sprawy polskiej na forum międzynarodowym. Dmowski zostaje wkrótce delegatem Rzeczypospolitej na konferencję pokojową w Paryżu (oficjalnym reprezentantem polskich interesów był Komitet Narodowy Polski z Dmowskim i Ignacym Paderewskim na czele), gdzie wygłasza pięciogodzinne exposé, kluczowe dla kształtu przyszłych granic II RP.

27 grudnia 1918

W Wielkopolsce wybucha powstanie przeciw władzy niemieckiej. Dzięki zwycięstwu Polaków większość Prowincji Poznańskiej znalazła się w granicach Rzeczypospolitej. Wraz z zaordynowanymi przez gremia międzynarodowe plebiscytami (na Śląsku oraz Warmii i Mazurach) dotyczącymi kształtu granic, powstaniem sejneńskim (1919), powstaniem śląskimi (1919 - 1921), zbrojnym zajęciem przez Polaków Wilna (1920) i wojną Polski z Rosją bolszewicką (zakończoną traktatem ryskim w 1921 roku) miało ono zasadniczy wpływ na kształt terytorialny II Rzeczypospolitej.

16 stycznia 1919

Dymisja Jędrzeja Moraczewskiego. Na premiera desygnowany zostaje Ignacy Jan Paderewski, co z satysfakcją uznaje Komitet Narodowy Polski (który wygasza swoją działalność po konferencji pokojowej w Paryżu). Otwiera to drogę do faktycznego uznania Rzeczypospolitej przez państwa zachodnie, traktujące dotąd KNP jako jedyne realne przedstawicielstwo Polski na forum międzynarodowym.

Józef Piłsudski i Ignacy Jan Paderewski. Warszawa 1919

10 lutego 1919

Pierwsze posiedzenie jednoizbowego Sejmu Ustawodawczego w budynku byłego Instytutu Aleksandryjsko-Maryjskiego Wychowania Panien przy ul. Wiejskiej w Warszawie. 10 dni później Sejm powierzył Piłsudskiemu urząd Naczelnika Państwa (nie tymczasowego), który ten sprawował do 1922 roku, gdy przekazał władzę pierwszemu prezydentowi II RP - Gabrielowi Narutowiczowi.

23 lutego 1919

Na konferencji paryskiej mocarstwa sprzymierzone uchwalają uznanie rządu polskiego. Wcześniej formalnie dokonały tego Stany Zjednoczone (30 stycznia), a później Francja (24 lutego) i Wielka Brytania (25 lutego).